

7. Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2005 р. № 1293 «Про збільшення розмірів пенсії деяким категоріям громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи».

8. Постанова Кабінету Міністрів України від 28.05.2008 року № 530 «Деякі питання соціального захисту окремих категорій громадян».

9. Постанова Кабінету Міністрів України від 16.07.2008 року № 654 «Про підвищення рівня пенсійного забезпечення громадян».

Тимчик Г.С.,

ст. викл. кафедри теорії та

історії держави і права

ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»

ПРАВОВІ ПРОБЛЕМИ ВИЗНАЧЕННЯ ПРАВОВОГО СТАТУСУ ЕКОЛОГІЧНИХ БІЖЕНЦІВ

Однією з актуальних проблем сучасного суспільства є екологічна криза, яка виникає в екологічній системі внаслідок порушення рівноваги під впливом стихійних природних явищ або внаслідок впливу антропогенних чинників. У сучасному світі екологічні проблеми традиційно висувуються на перший план у зв'язку реальною загрозою для життя і здоров'я людей через забруднення навколишнього середовища (наприклад, Чорнобильська катастрофа 1986 року), природні катастрофи (наприклад, землетрус у Японії в березні поточного року), глобальну зміну клімату, нераціональне використання природних ресурсів тощо.

Відтак існування екологічних проблем у світі призвело до появи нового виду вимушеної міграції населення, а відповідно, виділення виду біженців — екологічних.

Підтвердженням існування проблеми екологічних біженців, що постала перед всіма державами, є те, що на сьогодні, за даними Організації Червоного Хреста, у світі нараховується 19,2 млн осіб, які стали біженцями внаслідок екологічних катастроф [5]. Водночас безспірним є той факт, що кількість екологічних біженців може стати дедалі більшою, а міграція, пов'язана з погіршенням стану навколишнього середовища, вже має незворотній характер.

Виникнення певної екологічної катастрофи в певному регіоні створює реальну загрозу життю та здоров'ю громадян і робить неможливим подальше проживання на території екологічного лиха і водночас є передумовою появи екологічних біженців. Наслідком же існування екологічних біженців є неспроможність

держави забезпечити своїх громадян безпечними для їх життя та здоров'я умовами проживання. Це змушує їх переселятися в інші регіони країни, а інколи і перетинати кордони держави свого громадянства й шукати притулку на теренах інших країн, які можуть і готові надати захист екологічним біженцям.

Вказані процеси потребують правового регулювання, оскільки безсумнівною є необхідність правового захисту екологічних біженців. Проте, незважаючи на значну кількість наукових досліджень, які присвячені проблемам вимушеної міграції, захисту біженців (наприклад, проблеми біженців досліджувались такими науковцями, як Малиновська О., Кузьменко О., Чехович С., Березняк В., Ковалишин І. та іншими), проблема правового захисту екологічних біженців майже не досліджувалася. Водночас, варто зазначити, що в світі взагалі, у тому числі й Україні, існує значна нормативно-правових актів щодо регулювання питань біженців: Конвенція Про статус біженців 1951 року (Україна до неї приєдналася 10 січня 2002 року) та Протокол щодо статусу біженців 1967 року [2], стаття 26 Конституції України 1996 року [1], Закон України «Про біженців» від 21 грудня 2003 року [3], Закон України «Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства» від 4 лютого 1994 року [4] тощо. Проте категорія екологічних мігрантів у вищевказаних нормативно-правових актах згадується побіжно, а загальноприйнятого поняття екологічних біженців немає ні в міжнародному праві, ні в українській правовій системі. Така ситуація пояснюється, головним чином, тим, що як міжнародне, так і законодавство України в сфері міграції не є повністю сформованим, чому сприяє постійна трансформація видів вимушеної міграції. Характеристики сучасних міграційних потоків дуже рухливі, динамічні, що призводить до того, що законодавство не встигає ефективно врегульовувати всі ці процеси.

Наукове осмислення проблем екологічних біженців, що обумовлене прогалинами як вітчизняного, так і міжнародного законодавства в цій сфері відстає від потреб сьогодення. Зазначене зумовлює актуальність теми дослідження і необхідності правового забезпечення статусу екологічних біженців.

Надання екологічним біженцям відповідного правового статусу є формальним підтвердженням їх права на захист. Крім того надання такого статусу тягне за собою правові наслідки, які полягають у тому, що становище певної особи або групи осіб відповідає певним правовим категоріям. Проте особа може визнаватися біженцем тоді, коли її становище відповідає визначенню, що закріплено міжнародними нормативними актами та внутрішнім законодавством держави, яка надає захист біженцям.

З правової точки зору екологічні біженці не визнаються «класичними» біженцями, оскільки не є жертвами переслідування, а до підстав, які можуть бути підставою для надання статусу біженця екологічні катастрофи не відносяться. Відтак екологічні біженці не підпадають під визначення подане в Конвенції про статус біженців та Протоколі до неї та Закону України «Про біженців». Зазначені нормативно-правові акти до біженців відносять осіб, які через обґрунтовані побоювання стати жертвою переслідувань за ознакою расової належності, релігії, громадянства, належності до певної соціальної групи чи політичних поглядів знаходяться за межами країни своєї національної належності і не в змозі користуватися захистом цієї країни або не бажають користуватися таким захистом унаслідок таких побоювань; або, не маючи визначеного громадянства і знаходячись за межами країни свого колишнього місця проживання в результаті подібних подій, не можуть чи не бажають повернутися до неї внаслідок таких побоювань.

Не набуваючи правового статусу біженців, екологічні біженці не можуть розраховувати на надання їм відповідного правового та соціального захисту, що впливає з правового статусу біженців. На даний час їх прирівнюють до переселенців (якщо мова йде про зміну території проживання всередині держави) або мігрантів, які переселяються в інші країни, щоб покращити своє матеріальне становище.

Проте необхідно визнати, що екологічні катастрофи призводять до тих же наслідків, що війна чи громадянські конфлікти. Люди потребують також захисту як і особи, які потерпають від переслідування. За результатами дослідження, можна дійти висновку, що екологічні біженці, які вимушені мігрувати із-за екологічного лиха — це ті ж біженці, які вимушені залишати свою домівку з причин, визначених Конвенцією про статус біженців чи Законом України «Про біженців». Тому сьогодення ситуація, коли екологічних біженців прирівнюють до економічних мігрантів не є справедливою. Останні, на відміну від екологічних біженців, добровільно у пошуках кращого життя переїжджають в іншу державу, при цьому їх життю і здоров'ю не загрожує нічого. Саме тому екологічні біженці повинні користуватися тими ж правами та свободами, що й біженці, які підпадають під визначення Конвенції про статус біженців. Зазначена проблема може бути вирішена або шляхом розширення визначення терміну «біженець» у зазначеній Конвенції, або шляхом прийняття відповідної конвенції, присвяченої захисту екологічних біженців.

На початку 90-х років термін «екологічні біженці» отримав все більше визнання і по ряду оцінок, висловлених, наприклад, на

Всесвітній конференції ООН з проблем навколишнього середовища і розвитку (Ріо-де-Жанейро, 1992), чисельність екологічних біженців в 90-і роки перевищила чисельність «класичних» біженців, причини появи яких чітко визначені Конвенцією 1951 р. та Протоколом 1967 р. (війна, громадянські конфлікти та тощо).

Сам термін «екологічні біженці» був запропонований у 2001 році Норманом Майерсом з Оксфордського університету, який визначив цю категорію мігрантів, як тих, хто не може залишатися на місці свого проживання через посуху, ерозії ґрунтів, лісів, опустелювання та інших негативних змін у навколишньому середовищі [6]. У подальшому університетом ООН у зв'язку з збільшенням чисельності екологічних біженців у світі також було запропоновано ввести термін «екологічні біженці», яким визначали осіб, які змушені полишати традиційне місце свого проживання і які переміщуються в межах своєї країни або перетинають її кордон унаслідок різкого погіршення стану навколишнього середовища або через екологічні катастрофи. В 2007 році Міжнародна організація з міграції визначила, що екологічний біженець — це особа, яка вимушена залишити свою сферу проживання у зв'язку з різкими або поступовими змінами навколишнього середовища.

На конференції 2008 році в Бонні, яка була присвячена міграції, пов'язаної зі станом навколишнього середовища, екологічні мігранти (надзвичайні, примусові та вмотивовані) були виділені в окрему категорію мігрантів [7].

Отже, виникає необхідність виділення екологічних біженців в окрему категорію вимушених мігрантів з відповідним наділенням їх правовим статусом. Це передбачає необхідність внесення відповідних змін до законодавства, яке визначає правовий статус біженців шляхом розширення підстав надання статусу біженців. Також необхідно визначити адміністративну процедуру (процес) надання статусу екологічних біженців, що загалом передбачатиме 2 етапи: з'ясування обставин, що призвели до того, що особа залишила місце свого постійного проживання, та можливість застосування до цих обставин положення Конвенції про статус біженців та Протоколу до неї.

Таким чином, вбачається можливим у сучасних умовах, коли є нагальна проблема необхідності ефективного реагування з боку держави на появу на її території екологічних біженців, застосування міграційними органами до таких суб'єктів аналогії закону, зокрема, положень Конвенції про статус біженців, Протоколу до неї та Закону України «Про біженців», забезпечивши тим самим їх правовий захист.

Україні, як суб'єкту міжнародного права, необхідно забезпечити відповідність вітчизняного законодавства міжнародним актам, що стосуються правового статусу екологічних біженців, проводити постійний аналіз міжнародної практики захисту цієї категорії осіб з метою удосконалення свого внутрішнього законодавства, оскільки можливість дотримання і захисту прав соціально незахищених категорій людей, а особливо біженців, є однією з характеристик загального рівня політичного, правового розвитку держави, що визначає авторитет держави на міжнародному рівні. Тому необхідно не тільки на законодавчому рівні врегулювати правовий статус екологічних біженців, узгодити його з міжнародними нормами, а й визначити чітко діючий механізм реалізації та захисту їх прав та інтересів.

Література

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії ВРУ 28.06.1996 р. — К.: Преса України, 1997.
2. Заключний акт конференції повноважних представників ООН про статус біженців і осіб без громадянства і текст Конвенції 1951 р. про статус біженців // Український часопис прав людини. — К.: Вид-во «Право», 1997. — № 1. — С. 108—112.
3. Закон України «Про біженців» від 21.06.2001 // ВВР. — 2001. — № 47. — Ст. 250.
4. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від 04.02.94 р. // «Ліга: Закон Юрист 7.8.1. @ ІАЦ Ліга, Ліга Бізнесінформ, 2007».
5. <http://www.day.kiev.ua/>
6. <http://www.livestream.ru>.
7. Bonn Points // URL: <http://www.efmsv2008.org/article/780?menu=103>.

Намясенко О.К.,
старший викладач кафедри
правового регулювання економіки
ДВНЗ «Київський національний економічний
університет імені Вадима Гетьмана»,
канд. юрид. наук

ДЕЯКІ ПИТАННЯ МЕДИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОСТРАЖДАЛИХ ВНАСЛІДОК АВАРІЇ НА ЧАЕС: ПРАВОВИЙ АСПЕКТ

Однією з складових захисту населення від наслідків Чорнобильської катастрофи є медичний захист, який включає в себе лікування, оздоровлення та реабілітацію, аналіз та оцінку здоров'я постражда-